

การเผยแพร่สารสนเทศผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียง

สศ.เบญจวรรณ กัญพันธ์ *

สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมในสังคมมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และสื่ออื่นๆ ซึ่งได้ถือกำเนิดขึ้นและพัฒนาเป็นลำดับจนกระทั่งในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยในทุกด้าน สื่อมวลชนได้รับการพัฒนามากยิ่งขึ้น โดยนำเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ยิ่งทำให้บทบาทของสื่อมวลชนมีการเผยแพร่กระจายออกไปสู่สาธารณชนในวงกว้างมากขึ้น ประชาชนสามารถรับข้อมูลข่าวสารได้หลากหลายรูปแบบ จนปฏิเสธไม่ได้ว่าสื่อต่างๆ ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน สื่อมวลชน จึงกลายเป็นสิ่งที่มีบทบาทสำคัญยิ่งทั้งในการให้ข้อมูลข่าวสาร และการโน้มน้าสังคมในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างมาก ดังนั้น สื่อมวลชนจึงถือเป็นสื่อสาธารณะ ที่ทุกคนในสังคมสามารถบริโภคสื่อประเภทนั้นๆ ได้อย่างไม่จำกัด แต่ละสื่อมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่แตกต่างกัน และมุ่งทำหน้าที่ของตน ในการนำเสนอสาระความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในขณะเดียวกันผู้ที่ดำรงอยู่ในสังคมก็ทำหน้าที่ของตน ในการบริโภคสิ่งต่างๆ ที่สื่อนำเสนอทั้งที่บางครั้งอาจจะตั้งใจ และไม่ได้ตั้งใจ เช่นเดียวกัน

ในปัจจุบันสารสนเทศหรือ ข่าวสาร ข้อมูลต่างๆ ปะปนอยู่ในสังคมอย่างแยกกันไม่ออก เริ่มตั้งแต่ตื่นนอนตอนเช้าจนกระทั่งเวลาเข้านอน เราสามารถบริโภคสารสนเทศได้ตลอดเวลา สื่อมวลชนทำหน้าที่ตลอด 24 ชั่วโมง ไม่ว่าเวลาใดหากเพียงเราเปิดเครื่องรับวิทยุ หรือ โทรทัศน์ หรือแม้กระทั่งลุกขึ้นมาอ่านหนังสือพิมพ์ เราก็สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้เสมอ ฉะนั้น การบริโภคสื่อของประชาชนจึงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา กลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก ซึ่งการรับรู้ ข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่างๆ นั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการรับสารสนเทศอย่างหลากหลายเพื่อช่วยในการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีประสิทธิภาพ

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ได้ให้ความหมายของ คำว่า “สารสนเทศ” (information) ว่าเป็นผลลัพธ์ของกระบวนการและการจัดการข้อมูล โดยการรวมความรู้เข้าไปต่อผู้รับสารสนเทศนั้น และอาจ

---

* หัวหน้าฝ่ายวิทยุกระจายเสียง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

หมายถึง ข้อมูลที่ผ่านการเลือกสรรให้เหมาะสมกับการใช้งานให้ทันเวลา และอยู่ในรูปที่ใช้ได้ สารสนเทศมีความหมายหรือแนวคิดที่กว้าง และหลากหลาย ดังนั้น สารสนเทศที่ดีต้องมาจากข้อมูลที่ ดี การจัดเก็บข้อมูลและสารสนเทศจะต้องมีการควบคุมดูแลเป็นอย่างดี เช่น อาจจะมีการกำหนดให้ ผู้ใดบ้างเป็นผู้มีสิทธิใช้ข้อมูลได้ ข้อมูลที่เป็นความลับจะต้องมีระบบขั้นตอนการควบคุม กำหนดสิทธิ ในการแก้ไขหรือการกระทำกับข้อมูลว่าจะกระทำได้โดยใครบ้าง นอกจากนี้ข้อมูลที่เก็บไว้แล้วต้องไม่ เกิดการสูญหายหรือถูกทำลายโดยไม่ตั้งใจ อย่างไรก็ตาม การใช้คำว่าสารสนเทศในชีวิตประจำวัน ยังมีความหมายเชิงเทคนิคต่างๆ เช่น คำว่า เทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิสารสนเทศ บรรณสารสนเทศ สารสนเทศดิจิทัล เป็นต้น

สารสนเทศจึงเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการดำรงชีวิต ประจำวัน เช่น สารสนเทศที่เกิดจากหนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ ดาวเทียม เครื่อง คอมพิวเตอร์ เครื่องอิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ที่สามารถให้ข้อมูลสารสนเทศได้ เช่น การรับสารสนเทศ จากตู้ ATM โทรศัพท์มือถือ ป้ายประชาสัมพันธ์ ซึ่งการบริโภคสารสนเทศผ่านสื่อต่างๆ เหล่านี้ จึงต้อง มีการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ จึงจะทำให้การรับสารสนเทศ นั้นเกิดประโยชน์สูงสุด แต่ด้วยเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล จึงทำให้การบริโภคข้อมูล ข่าวสารเป็นไปอย่างหลากหลาย บางคนสามารถเลือกรับข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี โดยผ่าน กระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ด้วยตนเอง สามารถแยกแยะ ผิดถูก ความมีคุณธรรม จริยธรรม ภายในตัวบุคคล เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการบริโภคข้อมูลสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและ เกิดประโยชน์กับสังคม แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่สามารถคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ สิ่งที่ได้รับจากข้อมูลสารสนเทศที่นำเสนอผ่านสื่อรูปแบบๆ ต่างได้ ปัญหาจึงมีอยู่ว่าจะทำ อย่างไรให้บุคคลเหล่านั้น สามารถเป็นผู้ที่รู้จักคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ เป็นผู้ที่ดีได้และคิดเป็น

วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งที่ทำหน้าที่เผยแพร่สารสนเทศอย่างหลากหลาย ที่ ได้รับความนิยมนมากที่สุดสื่อหนึ่ง ที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร สาระ ความรู้ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง และราคาถูก ด้วยคุณสมบัติที่โดดเด่นของวิทยุกระจายเสียง ที่มีความสามารถในการเข้าถึง ผู้ฟังจำนวนมหาศาลได้อย่างทั่วถึงทุกเพศทุกวัย ในเวลาเดียวกัน การผลิตและการจัดการก็สะดวก รวดเร็ว ใช้เวลาในการดำเนินการน้อย ต้นทุนก็ไม่แพงนัก สื่อวิทยุกระจายเสียงนี้ จึงมีความเหมาะสม ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และจัดเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญในการใช้เพื่อแสวงหา เผยแพร่ ข้อมูลข่าวสาร รายงานเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม ให้ประชาชนได้ทราบอย่างตรงไปตรงมาทันที่ และสามารถสนองความต้องการรับรู้เรื่องราวต่างๆ ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

นอกจากสื่อวิทยุกระจายเสียงจะมีหน้าที่สำคัญในการรายงานเหตุการณ์ หรือเสนอข่าวสารสารสนเทศต่างๆ แล้ว การรายงานข้อมูลข่าวสาร หรือประเด็น ปัญหา ที่เกิดขึ้นในสังคมทำให้วิทยุกระจายเสียงเปรียบเสมือนผู้เฝ้าประตู (Gatekeeper) นั่นคือ เป็นผู้คัดสรรและกลั่นกรองข่าวสารสู่ผู้ฟัง จึงเท่ากับเป็นการกำหนดเรื่องหรือประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมให้ประชาชนได้รับทราบว่าตนควรคิดเรื่องใด เรื่องใดที่มีความสำคัญต่อสังคมในขณะนี้ สมาชิกในสังคมคิดอย่างไรกับปัญหาเหล่านี้ ซึ่งมีการนำเสนอสารสนเทศต่างๆ ได้แก่ ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งนำเสนอในหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์ สารคดี นิตยสาร การถ่ายทอดนอกสถานที่ การสนทนา การตอบปัญหา การแสดงความคิดเห็นทางโทรศัพท์ หรือ phone-in (มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2546, หน้า 255)

การพัฒนาสื่อวิทยุกระจายเสียงในอดีตได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในยุคเริ่มแรกที่วิทยุกระจายเสียงเกิดขึ้น ตั้งแต่ราวปี ค.ศ.1919 ในประเทศแถบตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอเมริกา ได้รับการตอบรับจากประชาชนราวกับเกิดความบ้าคลั่งขึ้นในสังคม ซึ่งเรียกกันว่า radio mania กิจกรรมกระจายเสียงเติบโตอย่างรวดเร็วในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก ตัวอย่างเช่น ในอเมริกา เพียง 2 ปีแรกก็มีผู้สนใจไปขอรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบการกระจายเสียงถึง 600 ราย และในปี ค.ศ.1923 จำนวนเครื่องรับในอเมริกาก็นับได้ถึงเกือบ 1 ล้านเครื่อง เมื่อสิ้นทศวรรษที่ 1920 เกือบครึ่งหนึ่งของครัวเรือนชาวอเมริกันมีเครื่องรับวิทยุไว้ในครอบครองกันหมด ส่วนที่อื่นๆ ประมาณ 40 ประเทศได้เริ่มออกอากาศกระจายเสียงแล้วตั้งแต่ทศวรรษที่ 1930 จนกระทั่ง ค.ศ.1940 เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 วิทยุกระจายเสียงได้รับความนิยมและแพร่หลายจนกลายเป็นสื่อมวลชน (mass medium) ที่มีอิทธิพลต่อสังคมสูงมากในยุคนั้น อิทธิพลของวิทยุในภาวะสงครามเป็นสิ่งที่เห็นเด่นชัดมาก แม้เมื่อสงครามสงบลงและเกิดสื่อกระจายเสียงใหม่อื่นๆ เช่น โทรทัศน์ที่ทำให้อิทธิพลของวิทยุลดลงไป แต่วิทยุก็สามารถปรับตัวและแสดงบทบาทที่สังคมยอมรับอยู่จนถึงทุกวันนี้ (วิภา อุดมพันธ์, 2546, หน้า 27-28)

ประเทศที่พัฒนาแล้วและกำลังพัฒนาเป็นจำนวนมากใช้วิทยุกระจายเสียงระบบเครือข่ายเพื่อให้ความรู้ การศึกษา ข่าวสาร และความบันเทิงแก่ประชาชนในประเทศ เนื่องจากเป็นการกระจายเสียงที่ประหยัดในด้านการจัดทำรายการ และทำให้ประชาชนผู้รับฟังได้รับเนื้อหาสาระเหมือนกันทั้งหมดในเวลาเดียวกัน ในประเทศที่มีอาณาเขตกว้างขวางเช่นสหรัฐอเมริกา ใช้ระบบดาวเทียมในการส่งรายการให้แก่สถานีลูกข่าย สำหรับประเทศที่มีอาณาเขตไม่กว้างขวางนัก หรือยังไม่มีบริการดาวเทียม จะใช้บริการของศูนย์โทรคมนาคมทางวิทยุระบบยู เอช เอฟ หรือบริหารด้วยระบบ

ไมโครเวฟ สำหรับเครื่องใช้ที่มีขนาดเล็ก อาจใช้วิธีบันทึกเทปรายการส่งไปยังสถานีวิทยุในเครือข่ายของตน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2537, หน้า 184)

วิทยุกระจายเสียง นอกจากจะทำหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชน ในการนำเสนอสารสนเทศต่างๆ แล้ว วิทยุกระจายเสียง ยังเป็นอีกหลายบทบาทที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง ความเคลื่อนไหวในสังคม อาทิ

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งถือว่าวิทยุกระจายเสียงมีบทบาทอย่างสูงในเรื่องนี้ จนแทบจะเรียกได้ว่าเป็นตัวกำหนดความเป็นไปด้านเศรษฐกิจเลยทีเดียว เนื่องจากในปัจจุบันสื่อมวลชนด้านวิทยุกระจายเสียง มีรายได้ และมีอิทธิพลสูงมากต่อเศรษฐกิจในภาพรวม วิทยุกระจายเสียงมีบทบาทด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคล สังคม และในเชิงธุรกิจ

บทบาทด้านเศรษฐกิจในระดับบุคคล วิทยุกระจายเสียง เป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนเรื่องเศรษฐกิจ ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดนโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศจากรัฐบาลสู่ประชาชน เช่น รายงานความเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ รายงานอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา รายการราคาสินค้า รายการอธิบายเรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของภาครัฐและเอกชน รายการวิเคราะห์ พยากรณ์แนวโน้มของตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งเป็นรายการที่ให้ความรู้ด้านเศรษฐกิจที่ต่อเนื่องไปถึงขั้นการให้คำปรึกษาแนะนำด้านเศรษฐกิจ จนมีผู้นำไปปฏิบัติตามมากมาย

บทบาทด้านเศรษฐกิจในระดับสังคม วิทยุกระจายเสียง เป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วยการนำเสนอข่าวสารที่สื่อให้เห็นภาพความเจริญ ธุรกิจการงาน รายได้ ซึ่งก่อให้เกิดความกระตือรือร้นแก่ผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมภายนอก ก่อให้เกิดการยกระดับความปรารถนาให้สูงขึ้น ทำให้เกิดความทะเยอทะยาน การนำเสนอประวัติบุคคลที่มีความก้าวหน้าในอาชีพการงาน กระตุ้นให้คนเกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่นฐานหรือเปลี่ยนอาชีพ รวมไปถึงการทำให้เกิดบรรยากาศการพัฒนา การเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับความสำเร็จ พร้อมทั้งชี้แนะปัญหาและแนวทางแก้ไข สร้างความรู้สึกว่าทุกสิ่งทุกอย่างสามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ ทำให้เกิดบรรยากาศของการพัฒนา สร้างเสริมกำลังใจในการทำงานและกระตุ้นให้แสวงหาโอกาสที่ดีกว่า (เกษินี จุฑาวิจิตร, 2542, หน้า 98) นอกจากนี้ วิทยุกระจายเสียง ยังช่วยสอดส่องดูแลความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสิทธิที่ประชาชนพึงมีในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เช่น การคุ้มครองผู้บริโภค การคุ้มครองแรงงาน และสวัสดิการสังคม ซึ่งบทบาทด้านนี้มีให้เห็นในรายการวิเคราะห์ปัญหา รายการร้องทุกข์ รายการสนทนาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

บทบาททางด้านเศรษฐกิจในเชิงธุรกิจ วิทยุกระจายเสียง ทำให้การผลิต การบริหารจัดการในระบบเศรษฐกิจอื่นไหลไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิทยุกระจายเสียงเป็นเครื่องมือในการรับส่งข้อมูลข่าวสารเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานนำสารสนเทศ ได้แก่ ข้อมูล ข่าวสาร ไปใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจด้านธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันการรู้สารสนเทศเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการบริหารธุรกิจ เป็นแหล่งข้อมูลซึ่งมีผลโดยตรงต่อการจัดการธุรกิจทั้งของรัฐและเอกชน ความสำเร็จหรือล้มเหลวของธุรกิจขึ้นอยู่กับความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้บริโภค คู่แข่ง การวางแผน การควบคุมสินค้า (ณรงค์ สมพงษ์, 2543, หน้า 51-53)

นอกจากนี้ วิทยุกระจายเสียงยังเป็นเครื่องมือส่งเสริมการขายที่ดี โดยผ่านทาง การโฆษณา ซึ่งเป็นรายได้หลักของธุรกิจวิทยุกระจายเสียง การส่งเสริมการขายเป็นกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อเพิ่มยอดขายให้กับสินค้าและบริการ เมื่อสินค้าหรือการบริการจำหน่ายได้มากขึ้น ค่าต้นทุนการผลิตต่อหน่วยจะลดลง ส่งผลให้สินค้าและการบริการมีราคาลดลง ทำให้ผู้บริโภคได้ประโยชน์โดยตรง

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงทางการเมือง สื่อมวลชนมีบทบาทที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงสร้างและระบบการเมืองของแต่ละประเทศ สื่อมวลชนในประเทศที่มีระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย ย่อมมีบทบาทต่างจากสื่อมวลชนในประเทศที่มีระบบเผด็จการ และสังคมนิยม โดยขึ้นอยู่กับหลักการทางการเมืองที่สำคัญ 4 ประการ คือ ธรรมชาติของการเมือง รัฐบาลกับโครงสร้างในการใช้อำนาจ อุดมการณ์ของชาติ และระบบการเมืองที่ถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ของรัฐ (ณรงค์ สมพงษ์, 2543, หน้า 48)

ทฤษฎีปทัสถาน ซึ่งเป็นหนึ่งในทฤษฎีสื่อสารมวลชนที่ได้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสื่อมวลชน ได้จำแนกการดำเนินกิจการของสื่อมวลชนออกได้เป็น 4 ระบบ ได้แก่

1. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีอิสรภาพนิยม (The Libertarian Theory) เป็นระบบสื่อมวลชนในประเทศเสรีนิยม มีหน้าที่แจ้งข่าวสาร เป็นเครื่องมือแสดงความคิดเห็น ให้ความบันเทิง และดำเนินกิจการเพื่อการค้า สื่อมวลชนในระบบนี้มีภารกิจหลักในการตรวจสอบการปฏิบัติงานของรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบข้อเท็จจริง และความเป็นไปของสังคม

2. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีอำนาจนิยม (The Authoritarian Theory) เป็นระบบสื่อมวลชนที่มีวัตถุประสงค์สนับสนุนและส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล สื่อมวลชนต้องอยู่ภายใต้การชี้นำเสนอแนะของรัฐบาล แลไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้

3. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีเบ็ดเสร็จนิยม (The Totalitarian Theory) เป็นระบบสื่อมวลชนในประเทศคอมมิวนิสต์ สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือของรัฐในการสนับสนุนนโยบายของรัฐ และการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ โดยไม่มีสิทธิโต้แย้ง หรือแสดงความคิดเห็นใดๆ

4. ระบบสื่อมวลชนตามทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (The Social Responsibility Theory) เป็นแนวคิดที่มาจากระบบอิสรภาพนิยม โดยเพิ่มหลักการด้านความรับผิดชอบต่อสังคมเข้าไป เนื่องจากเชื่อว่าสื่อมวลชนจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมควบคู่ไปกับอิสรภาพในการนำเสนอข่าวสาร

บทบาทของวิทยุกระจายเสียงทางด้านการเมืองในระบบประชาธิปไตยนั้น วิทยุสามารถให้ความรู้ด้านการเมืองแก่ประชาชน แจ้งข่าวสารเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ คอยทำหน้าที่แจ้งข่าวสารและเชื่อมโยงเหตุการณ์ต่างๆ ทางการเมือง อธิบายสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้นๆ ได้ สร้างกระบวนการเรียนรู้และอบรมบ่มเพาะทางการเมือง ส่งผ่านข่าวและนโยบายของรัฐบาลสู่ประชาชน ส่งผ่านความคิดเห็นของประชาชนไปสู่รัฐบาล กำหนดประเด็นสำคัญทางการเมือง สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้างคุณภาพทางการเมือง ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง รวมทั้งการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นผ่านทางรายการ เช่น การถ่ายทอดสดกิจกรรมทางการเมือง ถ่ายทอดการเลือกตั้ง แต่ถึงแม้ว่าวิทยุกระจายเสียงจะมีบทบาทหลายประการในด้านการเมือง แต่ในบางกรณีก็อาจทำหน้าที่ได้ไม่มากนัก ซึ่งอาจเนื่องมาจากสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกอย่างเป็นอิสระ การถูกรับบงการทางการเมือง ที่สามารถเกิดขึ้นได้อยู่เสมอ

อีกประการหนึ่ง ที่วิทยุกระจายเสียงมีบทบาทก็คือ การสะท้อนผลลัพธ์ทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่จำเป็นต้องมีการดำรงอยู่ นักวิชาการสื่อสารมวลชนหลายท่านจึงเห็นว่าบทบาทหนึ่งของสื่อมวลชน คือการสืบทอดวัฒนธรรมให้ยั่งยืนต่อไป ทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสมบัติส่วนร่วมของสังคมที่จะต้องสืบทอดให้เกิดความต่อเนื่องยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งได้แก่ การธำรงรักษาวัฒนธรรมหลัก คือ วัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ

วัฒนธรรมทางวัตถุ หมายถึง สิ่งของหรือวัตถุที่เกิดจากการประดิษฐ์ของมนุษย์สามารถจับต้องได้ เช่น เครื่องแต่งกาย อาหาร เครื่องใช้ ผลงานทางศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ละคร และวัฒนธรรมย่อย หมายถึง การธำรงรักษาวัฒนธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับและถือเป็นแนวปฏิบัติโดยคนส่วนมากในสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมที่มีวัฒนธรรม

เฉพาะกลุ่ม ซึ่งแบ่งตามภูมิภาคและเชื้อชาติ ส่วนวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ หมายถึง วัฒนธรรมประเภท การควบคุมทางสังคม ได้แก่ ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และภาษา ได้แก่ ภาษาพูด ภาษาเขียน กิริยา การแสดงออก เป็นต้น ซึ่งวิทยุกระจายเสียงสามารถนำเสนอในรูปแบบของรายการสารคดี หรือ สอดแทรกความรู้ด้านวัฒนธรรมผ่านทางรายการประเภทต่างๆ

นอกจากนี้วิทยุกระจายเสียง ยังมีบทบาทในการอบรมบ่มเพาะทางสังคม ที่นำเสนอพฤติกรรมต่างๆ ในสังคมผ่านรายการประเภทต่างๆ ผู้ฟังจะซึมซับและยอมรับสิ่งเหล่านั้นมาเป็นกฎเกณฑ์ และบรรทัดฐานทางสังคมที่ต้องยึดเป็นแนวปฏิบัติ สร้างแบบอย่างของพฤติกรรมให้คนเอาเป็นแบบอย่าง ปลุกฝังค่านิยม ผ่านรายการประเภทต่างๆ โดยสะท้อนเนื้อหาที่น่าสนใจ เช่น เนื้อหาที่ส่งเสริมศีลธรรม ความเป็นไทย การมีน้ำใจต่อผู้อื่น เป็นต้น ในแง่ของการส่งเสริมวัฒนธรรม วิทยุกระจายเสียงแสดงบทบาทหน้าที่นี้เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้วัฒนธรรมต่างประเทศเข้ามามีอิทธิพลในประเทศไทยมากนัก เนื่องจากวัฒนธรรมต่างประเทศได้แพร่กระจายสู่สังคมอย่างรวดเร็วโดยสื่อมวลชนในรูปแบบของรายการที่น่าสนใจผ่านสื่อชนิดต่างๆ อย่างมากมาย มีการจัดรายการเลียนแบบต่างประเทศ ฉะนั้นรายการวิทยุกระจายเสียง หรือแม้แต่วิทยุโทรทัศน์เองก็ดี ก็สามารถสร้างคุณภาพด้านการสอดแทรกวัฒนธรรมไทยไว้ในรายการ

จึงสามารถกล่าวได้ว่าสื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพ ที่สามารถเข้าถึงประชาชน และให้สารสนเทศในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย ซึ่งวิทยุกระจายเสียงมีคุณสมบัติที่ดีหลายประการ อาทิ ความรวดเร็ว คล่องตัว และทันเหตุการณ์ เพราะวิทยุกระจายเสียงถึงแม้จะเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่ก็มีกระบวนการเทคโนโลยีสื่อสารที่ไม่ยุ่งยาก จึงสามารถถ่ายทอดเนื้อหาทันต่อเหตุการณ์ เช่น การรายงานข่าวแข่งขันกีฬา การซื้อขายแบบรายงานสดเข้ามาในรายการ การสัมภาษณ์สด ซึ่งทำให้ผู้ฟังรู้สึกสนใจติดตามอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้วิทยุกระจายเสียง ยังเป็นสื่อมวลชนที่แพร่ไปยังผู้ฟังจำนวนมาก และมีความใกล้ชิด วิทยุกระจายเสียงสามารถแพร่กระจายไปยังผู้ฟังในเวลาเดียวกันได้เป็นจำนวนมาก ออกอากาศได้กว้างไกล สามารถครอบคลุมกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายได้หลากหลายกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นในชนบทที่อยู่ห่างไกลเพียงใดก็สามารถส่งข่าวสารไปถึงได้ วิทยุกระจายเสียงนั้น สามารถจุดจินตนาการให้ผู้ฟังติดตาม นึกภาพเหตุการณ์ต่างๆ ตามได้ มีวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจด้วยเทคนิคจากการใช้เสียง การผสมผสานของคำพูด คนตรี และเสียงประกอบ หรือแม้แต่การทำให้ผู้ฟังนึกจินตนาการได้โดยง่าย รวมทั้งมีความง่ายต่อการรับรู้ ที่ผู้ฟังสามารถใช้ประโยชน์จากวิทยุกระจายเสียงในแง่รับรู้ได้ง่าย ไม่ต้องอาศัยทักษะหลายทาง แม้ผู้ฟังจะทำกิจกรรมอื่นๆ แต่ในขณะเดียวกันก็สามารถฟังรายการไปพร้อมๆ กันได้ เช่น การขับรถ ทำอาหาร เย็บผ้า

พักผ่อน ฯลฯ และที่สำคัญสำหรับผู้รู้หนังสือ อ่านหนังสือไม่ออก หรือผู้พิการทางสายตา ก็ยังสามารถรับข่าวสารได้ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติที่ดีมากข้อหนึ่งของวิทยุกระจายเสียง

การที่สื่อวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อที่ดีอีกประการหนึ่ง ก็คือ การเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วม ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผู้ฟังสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแสดงทรรศนะต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือการร่วมกิจกรรมของรายการ เช่น การทายปัญหาชิงรางวัล การเล่นเกม ขอเพลง สัมภาษณ์ หรือการขายสินค้า การโฆษณาสินค้า ฯลฯ อาจด้วยวิธีการโทรศัพท์เข้ามาในรายการทันที หรือการส่งจดหมาย ไปรษณียบัตรเข้าร่วมในรายการ ซึ่งก็ถือเป็นโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมทางตรง เมื่อผู้ฟังได้มีส่วนร่วมในรายการ ก็จะทำให้รู้สึกผูกพัน และใกล้ชิดกับรายการ บางครั้งอาจประทับใจผู้จัดรายการ เนื้อหาสาระในรายการ จนทำให้กลายเป็นแฟนประจำของรายการ ซึ่งก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางอ้อม

ดังนั้น สื่อวิทยุกระจายเสียงจึงเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพสูงในการสื่อสาร สามารถถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้ฟัง เพื่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งโดยมีคุณสมบัติเด่นคือ มีความรวดเร็ว คล่องตัว สามารถถ่ายทอดเนื้อหาได้ทันเหตุการณ์ เป็นสื่อมวลชนที่แพร่กระจายไปยังผู้ฟังจำนวนมาก มีความใกล้ชิดกับผู้ฟัง มีความสามารถจุดจินตนาการ ง่ายต่อการรับรู้ และเปิดโอกาสให้ผู้ฟังมีส่วนร่วมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงอาจกล่าวได้ว่า การเผยแพร่สารสนเทศต่างๆ ผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงนั้น เป็นการใช้เพื่อสนองตอบต่อบทบาทหน้าที่ในการสื่อสารในฐานะของสื่อมวลชนที่เป็นสื่อสาธารณะ ที่มีความสำคัญอันจะสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคม ทั้งนี้ สารสนเทศ ข้อมูล ข่าวสารที่เผยแพร่ต้องได้รับการคัดเลือกรวบรวมอย่างละเอียดรอบคอบ และที่สำคัญ สารสนเทศ ข้อมูล ข่าวสารนั้น ต้องถูกต้อง เป็นจริง ไม่บิดเบือน แล้วจึงผ่านไปยังผู้รับสารทั่วไป จากนั้นเมื่อสารสนเทศต่างๆ ผ่านไปยังผู้รับสารแล้ว ผู้รับสารต้องมีหน้าที่สำคัญในการกลั่นกรองสารสนเทศเหล่านั้นโดยผ่านกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์สารสนเทศที่ได้รับเสียก่อน จึงจะทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง สาธารณชน สังคม และประเทศชาติได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- เกศินี จุฑาวิจิตร. (2542). การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครปฐม.
- ณรงค์ สมพงษ์. (2543). สื่อสารมวลชนเพื่องานส่งเสริม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.
- อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์. (2544). พิมพ์ระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทย โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองและ ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2537). การบริหารงานวิทยุกระจายเสียง (Radio administration) หน่วยที่ 1-8 (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิทยุและโทรทัศน์ (Introduction to radio and television) หน่วยที่ 1-15 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ศูนย์ข้อมูลกลาง
Data Center